Kapittel 3? Nummereringen må i så fall endres

Eller inn i kapittel 2

Verket og Mosseskogen – barndomsparadis og boligområde

Av Knut W. Eriksen
Redigert av Edmund Schilvold

De som ble født på Verket og på Mosseskogen etter siste verdenskrig, fikk kanskje de beste oppvekstvilkårene av alle som ble født i Moss på den tiden.

Her kjente alle hverandre, enten de var i familie eller ikke. Mange jobbet på den samme fabrikken. For oss som var barn føltes det som om alle var en del av én stor familie.

Vi hadde egen fotballbane, driftet av fabrikken, med solide mål med sagmugg i, så der kunne man kaste seg uten å måtte bekymre seg for skrubbsår.

Noen ganger spilte vi mot Kambo, og mot Mølla, ”Konggata” (Kongens gate), Skarmyra eller Storgata. Men vi var såpass mange barn og unge på Verket og på Mosseskogen at vi oftest bare spilte mot hverandre.

Det var gjevest å spille på Verket. Der var det jo en ordentlig bane. Surest var det å spille på Kambo, for der fikk hjemmelaget brus i pausen, og var misunnelsen stor blant oss fra Verket og fra Mosseskogen, for brus var ikke hverdagskost.

Etter kampene, eller etter vi hadde trent eller lekt, var det gjerne ”første mann uti” i Sandbukta for å bade. Der var det badebrygge med stupebrett, med sprett og trapp, og det var det vel ellers bare badehuset i Værla som hadde. (Dette bør kanskje sjekkes opp, så ikke vi sier noe feil.)

Vi lekte mye, vi var jo så mange. Lagården var ofte utgangspunktet når vi slo ball, og når vi lekte gjemsel.

Å leke gjemsel på Verket tok ofte mange timer, for her var det utallige muligheter for å gjemme seg bort. Bak husene lå det både uthus og utedoer, og det spilte ingen rolle hvilken eiendom du gjemte deg på. Alle de voksne visste jo hvem du var.

Når vi gikk hjem om kvelden, var ofte ikke alle funnet, men det ble aldri noen problemer av det.

I Lagården var det for øvrig et stort vaskeri for beboerne på Verket. Det var også en avdeling med dusjer der, for både damer og menn. Den ble kalt Grisebingen. Disse fasilitetene ble brukt av alle som bodde på Verket.

De gamle stallene lå også i Lagården. (Var de i bruk?)

"Festningen" på Verksåsen

"Festningen" lå også like ved. Den befant seg på det høyeste punktet på åsen øst for Verket –Verksåsen – og var opprinnelig et sted der jernverket hadde drevet med prøveskyting av kanonene de produserte.

Her hadde vi barna mye lekekrig – du kunne jo erobre eller forsvare en hel festning!

Som byggverk var "Festningen" nesten firkantet. Den hadde bare to oppganger, og de lå langt ned på to av sidene. Der sto det mange store "slag".

Om vinteren hadde vi en fin akebakke ved "Festningen".

Sandbukta – hytter, kildevann og tømmerflåter

Nede i Sandbukta lagde vi hytter. Materialer hentet vi på fyllinga til fabrikken, for der var det både planker og tjærepapp å finne.

Disse prosjektene ble det en del bråk av – ikke fordi vi hentet materialer på fyllinga, men fordi vi stadig krysset jernbanelinja.

Jeg kan huske at vi fikk formaninger av fabrikkens øverste sjef om hvor farlig det var å krysse skinnegangen. Vi sto nesten "militærrette" mens han snakket.

Når han gikk, fortalte han oss når toget pleide å gå.

"Ila" lå også ved Sandbukta. Når folk fra andre bydeler kom gjennom Verket, var det ofte for å hente vann fra "Ila". Den var viden kjent – mange av beboerne i Moss var jevnlig ved "Ila" for fylle kanner og flasker med drikkevann. Mange mente at "Ila" hadde det beste drikkevannet i mils omkrets.

Det er fryktelig synd at vannet i "Ila" er borte, for det hadde virkelig vært en attraksjon for Verket hvis det fortsatt hadde eksistert i dag. Men kommunen ville heller bygge ny vei gjennom området enn å bevare den historiske "Ila". (Er vannet helt borte, eller er det forurensning som er problemet?)

Det var ingen manko på tømmer i Sandbukta. Det lå nesten alltid masse tømmer i sjøen – store flåter som skulle i "Sjøhoggen". (Hva var "Sjøhoggen"??? En sag?)

Ofte løsnet det noen tømmerstokker. Dem lagde vi våre egne tømmerflåter av. Vi hadde mange varianter av disse farkostene, og noen ble så bra at vi greide å greide dem helt over til Rosnestangen og tilbake igjen.

Sommerstid kom det gjerne masse folk til Sandbukta for å fiske makrell fra tømmerflåtene. Det sto bestandig mye makrell i dette området.

Om vinteren hoppet vi mye på isflak i bukta. Det var ikke så populært blant foreldrene våre – det kunne jo være veldig farlig – men vi måtte jo prøve det òg. Det gikk bra helt til en eller annen datt uti – da vanket det nok et par dager med husarrest for den uheldige, når han kom hjem både våt og gjennomfrossen.

Skøytebane, hoppbakke og slalombakke
Banen på Verket ble sprøytet med vann om vinteren, og da ble det lagt sagmugg rundt hele plassen, slik at vannet ikke skulle renne vekk før det frøs til. Dette var det Robert Næsse og fabrikken som sto for.

Isbanen var et eldorado for både jenter og gutter. Det ble nok ikke sett på med så blide øyne at det kom "byfolk" dit – med mindre de hadde familie på Verket, eller var venner av oss barna.
Fabrikken sørget også for at vi hadde lyskaster og skiftebu, så her var det folk til langt på kveld, selv midt på vinteren.

Vi hadde også en hoppbakke, med stillas som vi selv hadde snekret. Den lå på det vi kalte for "Larsenfjellet". (Hvor var dette hen?)

Hvis det var det mye snø, lagde vi oss slalåmbakke fra toppen av Verksåsen (også kalt Grisåsen). Den gikk da helt ned til Thorvaldsen i Verket 8.

Lekekrig i Mosseskogen

Mosseskogen ble også mye brukt – sommer som vinter. Særlig Røysåsen – der drev vi stadig lekekrig, og der sto flere av de største "slagene".

Før disse kampene pleide vi å forberede oss ved å forskanse oss ved den søndre varden. "Fienden" kom gjerne fra Konggata og Mølla. Vi hadde da en "speider" plassert i furua som sto like ved, og når han fikk øye på "fienden", ropte han ned til oss: "Nå kommerøm!" Da var det om å gjøre å slå tilbake angrepet. Noen ganger lykkes det, og noen ganger ikke – men de sistnevnte gangene husker man ikke.

På Røysåsen, før man kommer til den nordre varden, er mulig å gå ned til høyre. Da kommer man til et "pass" som vi kalte for "Juvet". Fra det kunne vi snike oss opp til den nordre varden for å overraske forsvarerne.

Etter disse rundene dro vi til Molbekk og badet.

Molbekktjernet var det første stedet i hele Moss som hadde varmt nok vann til at det gikk an å bade alt i mai. Men det var også det første tjernet som frøs til om vinteren.

Denne perlen av et sted er til dags dato utrolig mye brukt – sommer som vinter.

Mosseskogen som boområde

Det var først i 1918 at det begynte å bli boliger nord for Verket. Først ute var Hans og Marta Ludvigsen, og Johan og Sigrid Martinsen. De fikk kjøpt tomter av Peterson, oppe i den nåværende Gamleveien (Kongeveien), for 18 øre kvadratmeteren, og bygde sine boliger der. Husene sto ferdige i 1920.

Det ble flere etter hvert. På begynnelsen av 1930-tallet bygde Hans og Petra Kristiansen butikk og kafé på Tigerplassen. De bygde også noen andre hus på innsiden. Her ble det da bensinstasjon (ved Kittelsen), samt karosserifabrikk og stolfabrikk (ved Antonsen og Simonsen).

Mosseskogen Vel

I 1952 ble Mosseskogen Vel startet. Initiativtakerne var Hans Kristiansen og Th. Hauge.

Telefonkiosk og juletre på Tigerplassen var blant de første sakene Mosseskogen Vel hadde oppe til behandling. Det ble også jobbet mye med veibelysning og ombringing av posten.

Tradisjonen med juletre på Tigerplassen holdes fortsatt i hevd – treet reises av velet hvert år i desember.

Mosseskogen fikk også en lekeplass for de mindre barna. Den ble lagt på en tomt som familien Valle hadde eid, men som familien donerte til kommunen på betingelse av at det ble lekeplass der. Tomten ble opparbeidet og drenert på dugnad i regi av velet.

De første velmøtene ble avholdt på Kambo, i lokalene til Arbeidenes ungdomslag. Ellers ble de fleste styremøtene avholdt i private hjem.

Medlemsmøter og fester – inkludert juletrefester – ble også arrangert i lokalene til Arbeidenes ungdomslag.

Prisen for en julepose var to kroner. Inngangspengene var på én krone og femti øre for barn, og tre kroner for voksne.

På Gundersenjordet – der Aannerud ligger i dag – ble det i flere år arrangert ”vinterleker”, deriblant langrenn og hopp for forskjellige aldersklasser. Man hadde til og med ”ordentlige” pokaler.

Fra starten i 1952, og fram til 1978, da velhuset sto ferdig, ble det jobbet mye med saker som gatebelysning, vann og kloakk, lekeplasser, utlodninger, tomter og tomtekjøp.

Fyllingene må heller ikke glemmes. Mosseskogen har huset hele fire fyllinger – med alle de plager og ulemper det har ført med seg.

Oppføringen av velhuset

Dagens velhus ble for øvrig oppført på dugnad, og det ble nedlagt 933 timer bare i grunnarbeider. Innflyttingen fant sted i 1978, og velets første styremøte "i eget hus" ble avholdt 4. april 1978.

Dette bygget har gitt flere generasjoner av unge et trygt og godt samlingssted.

I senere år har de største sakene velet har engasjert seg i vært knyttet til trafikk, skole og boligbygging – Osloveien, med rundkjøringen ved Tigerplassen og den økende trafikken fra Kambo-området, den nye Verket skole, boligbyggingen på Røysåsen og på Halløkka, to nye kolonialbutikker.

Nå må vi gjøre alt vi kan for å hindre at den gjenværende skogen blir et eneste stort boligfelt.

Knut W. Eriksen